

НА ЧИСМУ БОЦІ ПРАВДА? (ПОГЛЯДИ О. П. ДОВЖЕНКА ТА І. В. СТАЛІНА НА ДОЛЮ УКРАЇНИ)

Вовк Олександр Володимирович

Індустріальний технікум Криворізького технічного університету

Що повинна нести література в народ? Гірку правду чи солодку брехню? Це питання неодноразово піднімалося класиками української та російської літератури кінця XIX- початку XX ст. Та найбільш актуальним воно постає зараз, в сучасному нам світі, в якому стільки протиріч, що пересічному громадянину важко розібратися, хто герой України, а хто ворог і чию правду слід відстоювати на майдані.

Та, на жаль, це питання вже не обговорювалось на початку 40-х років XX ст., навіть коли над країною нависла загроза фашистської окупації. А саме, з червня 1941р. по листопад 1942 р. В цей період радянські війська через невідповідність до війни і через некваліфіковане керівництво не змогли відразу відбити ворожого удару, незважаючи на героїзм та самовідданість. Людиноненависницька суть фашистського окупаційного режиму знаходила вияв насамперед у репресивних заходах. Жертвами фашистського терору , пов'язаного передусім з расистськими міркуваннями , стали 1366 тис. радянських військовополонених у 180 таборах смерті, влаштованих на території України. Та найжахливішим було те,що насаджуючи «новий порядок » , окупанти користувалися послугами і місцевих жителів, багато з яких зазнали сталінських репресій. Представники народу України примусово повинні були обіймати призначені новою владою посади, складати списки молодих людей, своїх же дітей, для вивезення на каторжні роботи до Німеччини. А після визволення, втративши рідних,маючи невиліковні рани,повинні стояти перед судом НКВС і виправдовуватись,чому не загинули, шукати свідків, які зможуть довести їх відданість справі партії.

Про народ України,який опинився між двох вогнів тоталітаризму та фашизму , а також про роль мистецтва, яке повинно існувати для людей, про долю письменника, що прагне допомогти в тяжкі часи своїй країні, ми маємо змогу читати на сторінках щоденника Олександра Петровича Довженка. Та щоденник, як всі ми знаємо,- це особиста річ, недоступна стороннім людям. Думку автора люди могли дізнатися б тільки після публікації статті чи художнього твору. Цим твором і повинна була стати кіноповість «Україна вогні».

Та в епоху культу особи, про такі поняття як співчуття, любов до ближнього слід було забути. Існувала одна любов до справи партії, а людське життя треба було без вагань покласти у справу побудови комунізму. Тому і величезні жертви в перші дні війни, на думку вождя народів, – це лише засоби, які виправдовують велику мету.

Якими принципами слід було керуватися митцю того часу? Адже справжня література - це відображення життя, усіх його сторін. Саме тут людина шукає відповідь на болючі проблеми сучасності, упізнає близьких в героях творів, хоче бути схожою на позитивних персонажів. Тому

Довженко намагався довести правду не лише для простих людей України, а й до тих, від керівництва яких і залежала перемога рідної держави в кривавій війні: патріотизм та любов до Батьківщини не можуть існувати на підозрах, в атмосфері класової ворожості, ідеології, що вбивається в голову замість вивчення героїчної історії. Цієї ж точки зору дотримувались і намагалися про це говорити і інші митці тієї доби:

Не можна любити народів других,
Коли ти не любиш Україну [В.Сосюра]

Тоталітарна система, цей « жовтий князь своєї доби», тих, що відображували не вигідну їй правду, просто знищувала або змушувала мовчати. «Україна в огні» – це крик розпачу, болу за долю народу. Чому ж Довженка фізично не знищено? Адже погляд Сталіна був іншим: України в творі бути не повинно, повинна існувати республіка в складі великої радянської держави. І виховувати треба не любов до України, а патріотизм до Батьківщини і боятися слід не загрози фашистської імперії (згуртовуючись і готуючись дати відсіч), а самого товариша Сталіна. І найголовніше, говорити про поразки у війні, про втрати – це злочин, що підриває бойовий дух радянського воїна. Для підтримки бойового духу, патріотичних почуттів хитрий і підступний правитель дозволив заговорити тим, хто змушений був мовчати в 30-х. Але в літературі повинна звучати віра в перемогу, прославлення мудрого вождя. Про втрати і поразки слід говорити піднесеним тоном, як про неминучу складову перемоги. Чого тільки вартий голос Левітана, що наводив жах на ворога! Всі ці засоби мистецтва були використані задля перемоги. Можливо, без такого жорстокого та владного керівника неможливо було виграти війну?

Можливо любов і співчуття до людей – це речі, що заважають творити історію, а мистецтво повинно бути засобом досягнення мети сильних світу цього?

Так на чиєму ж боці правда?

Це і є **темою** науково – дослідницької роботи.

Мета: дослідити, зафіксувати і узагальнити історичні матеріали (архівні документи, спогади очевидців, фотографії тих подій, музейних експонатів), що підтверджують чи спростовують факти, описані Довженком в кіноповісті „Україна в огні” та його щоденнику.

Об'єктом дослідження є історичні факти та політичні події, що стали причиною страждань народу України на початку Другої світової війни.

У вступі розкрито тему і мету роботи об'єкт і предмет дослідження та його мету. Основна частина складається з чотирьох розділів: **Постать Довженка у світовому кінематографі та в українській літературі; Сталін у боротьбі за владу, його вплив на долю України; Кіноповість „Україна в огні” – відвертість, що змусила виправдовуватися вождя народів; Погляди діячів культури і політики на творчу спадщину Довженка.** В основній частині приведені факти з біографії видатного кінорежисера, значення його творчості не тільки в українській літературі, а і в світовому мистецтві та причини, що допомогли йому стати відомим і не зникнути на Соловках,

як інші письменники того часу. Знайдені архівні документи, які підтверджують участь Довженка у визвольних змаганнях українського народу після революції 1917 року. Приведені факти діяльності Сталіна, що негативно вплинули на долю України : колективізація, голодомор, репресії командного складу Червоної армії, знищення „провокаторів ”, відправка до штрафних батальйонів „ворогів народу ”, суди НКВС на визволених територіях. І основне, розкрито питання, чому Сталін не знищив Довженка фізично. Можливо тому, що митець вказав політику на його помилки та недоліки. Адже кіноповість „Україна в огні ” була розібрана на частини, кожна з яких супроводжувалася коментарем вождя народів. І чи не є дивним те, що літературний твір розбирають на політичному засіданні більше двох годин? Хоч і звучали звинувачення, кинуті в бік Довженка, хоч і поплатився він за правду своїм здоров'ям, та все ж зміг зробити неможливе: донести правду і змусити задуматись генералісімуса. І тим самим вплинути на перебіг війни. Саме тому виступ Сталіна на засіданні Політбюро ЦК ВКП(б) 30 січня 1944 року, на мою думку, виглядає не стільки як звинувачення письменника у всіх існуючих гріхах, а як виправдання за свої помилки, що призвели до невдалого початку війни. Сторінки Довженкових творів, особливо сторінки його щоденника наштовхують на філософські роздуми сучасних діячів культури та політики, заставляють замислитись у важких ситуаціях. А якщо сказане в творі може допомогти навіть через 60 років, то воно було написане не дарма і правда на боці гуманного кінорежисера, а не жорстокого політика.

У висновках підводяться підсумки дослідження, дається оцінка стану проблеми.

Практичне використання роботи можливе на заняттях з української літератури під час вивчення творчості О.П. Довженка. А також на заняттях з історії при вивченні періоду створення тоталітарної системи у радянській державі, періоду Другої світової війни. Питання , досліджені в цій роботі, можуть бути розглянуті на заняттях з філософії та соціології.

Актуальність роботи полягає в її патріотичному спрямуванні, зібрані матеріали заставляють замислитись над загальнолюдськими цінностями, над роллю пересічного громадянина, яку б посаду той не займав, у розбудові рідної держави, адже кожен із нас здатен позитивно вплинути на хід історії.

Питання ролі літератури та засобів масової інформації в політичній ситуації України актуальне і на сьогоднішній день. Адже в країні і досі існують протиріччя щодо діяльності Сталіна (30.01.10 – суд над Сталіним, Постишевим, Кагановичем. Та слух справи відкладено. А після виборів нового президента про це взагалі можна забути. В Запоріжжі намагалися в лютому 2010 року звести новий монумент в честь вождя народів.) Суперечливі погляди існують і на діяльність людей на окупованій фашистами території. Один президент призначає героїв, а інший переглядає його рішення.

Митцям слід пам'ятати, що вони мають вплив на ідеологію людей, та люди сприймають ту правду, яку дозволяють їм знати сильні світу цього, але головне, що намагалися сказати великі і

геніальні: людиною треба залишатися завжди, в будь - якій політичній ситуації. Якщо ти вмієш співчувати, надати руку допомоги , з повагою ставитись до думки інших, то ти – людина. І твоє ім'я будуть згадувати протягом значного періоду часу. Це зумів толерантно і майстерно донести

О.П. Довженко не лише до нащадків, а і в умовах суцільних підозр і до самого Сталіна.

А намагання стати володарем світу, перетворити оточуючих на пішаків шахової дошки своїх перемог, намагання зневажати і знищувати невідому тобі ідеологію, допоможе збудувати тюрму, та не принесе щастя ні володарю, ні людям його країни. Хоч такі і творять історію.